

אוזן קשבת להרהורי לב ולחששות, במיוחד אם הייתה אם צעירה עם תינוק ראשון. לא היה איכפת לנני להסתכסך גם עם הרופא, כשחשבה שגישתו לבעיות שעולות שבלונית מדי. ודאי שגישה זו לא התקבלה באהדה והבנה רבה מצד סגל המטפלות, במיוחד המבוגרות שביניהן. אין נזק גדול יותר מרפורמות שגורמות להפרת השגרה בעבודה והכבדה נוספת על יום העבודה המפרך בלאו הכי. האמהות ראו זאת אחרת וביום השנה הראשונה של עפרה מצאנו את חדרנו מלא ורדים.

כבר בהתחלה נרמז לי, שעבודתי בבנות תהיה זמנית בלבד. שאלו אותי, אם אהייה מעוניין לעבוד קבוע בצאן. נבהלתי. נכון, ענף הצאן היה אפוף הילה של רומנטיקה וראשוניות. לרעות כרחל אימנו את עזר צאן לבן, לנגן על חליל פאן ולבלות אחר צהרים עם נימפה וודאי היה מושך כל מי שבלבו זיק ברק ימי הקדם. אלא שרוח המדבר חלף עם המיתוס האולימפי ללא שוב ומה שנשאר הוא יום עבודה ארוך ומלוכלך, חליבה בשתיים וחצי בבוקר, רעייה משחר עד זמזומים, הרחק במרעה וסחיבת וולדות מסריחים, על הגב הביתה, בעונת ההמלטה. לא הייתה לי שום נטייה לעסוק במלאכת האבות, אך התנגדתי לא הייתה מועילה לי הרבה, לו היו עומדים על כך, לצרף אותי לענף. למזלי הרב, אמנם המזל של הנדחקים, קדנציית סניטאר המשק הגיע לקיצה, ומאחר והמשרה נחשבה בלאו הכי כמעין תורנות, הוחלט שעלי להחליפו.

תורת הכלכלה הקיבוצית הבחינה בין עבודה מכניסה ושירותים. עבודה מכניסה - אלה ענפי החקלאות, המלאכה, עבודת חוץ. אך ההבחנה לא הייתה על פי בחינות כלכליות צרופות. בנייה, למשל, נחשבה כעבודה מכניסה, אף כי לא הכניסה פרוטה וספגה כל גרוש שענפי המשק האחרים הכניסו. הוראה לא נחשבה כשירות, אם כי כל כלכלן היה מגדירה, במסגרת רחבה יותר, ככזאת. בשירותים נכללו המטבח - אך לא האקונומית, המחסנים - אך לא התופרות, עובדות העזר בבתי הילדים - אך לא המטפלות. וכמובן הסניטריות. הבחנות זקות אלו היו תוצאה של תחושה הירארכית (שמקורה, אולי, בסולם ההירארכי הקומוניסטי הרוסי המבוסס על פולחן אישיות), שלא היה להן שום הגיון או ביסוס תיאורטי כלכלי, ותכנון המשק הקיבוצי, כפי שפותח אחרי קום המדינה, ע"י המוסדות הכלכליים של התנועה, לא הכיר בסולם העדפות זה. ואף על פי כן - לשפשף מקלחות ובתי שימוש, זה לא רק סידור עבודה, זה דירוג חברתי. בעולם הרחב, מעמד חברתי נקבע ע"י מעמד כלכלי, דהיינו כסף. מיליונר לא הולך לטאטא רחובות. בחברה הקיבוצית הדירוג המעמדי תלוי, במקרים רבים, בכוח המיקוח של החבר, יהא זה חברתי, מקצועי, פוליטי. העולם הגדול מטיל את עבודות השרות על החלש מבחינה כלכלית, הקבוץ - על החלש מבחינה חברתית. הכלומניק ינקה את בתי השימוש!

השירותים הסניטריים, גם במשקים הקיבוציים המבוססים, התאימו בשנות ה-40 לרמה המזרח אירופית של המאה הקודמת. שטח זה, ללא ספק חלק של תרבות חברתית, לא זכה לתשומת לב מיוחדת של הוגי הדעות ומעצבי המסגרת הקיבוצית. בדומה לתרבות חדר האוכל, כפי שעוד נראה, גם השטח הסניטרי נדחק, בסולם העדיפויות החברתיות, לקרן זוית.

ארבע או חמש מקלחות ושורה של בתי שימוש כפריים ולא יותר משניים מהם מחוברים למים ולביוב שרתו את קהל החברים; השירותים הסניטריים של מגזר הילדים היו צמודים למגוריהם ולא טופלו ע"י הסניטר. המקלחת החדשה ביותר יכלה להתגזר בקירות מצופי חרסין, שש עמדות מקלחת וכיורים ומראות גדולות לרחיצה וגילוח; השאר היו מצויידים בדרגות שונות של ספֶרְטֶניוּת. כמו-כן בתי השימוש, שרובם ככולם היו מזרחיים. אמצעי הניקוי של הסניטר היו הכלים מאז גן העדן: צינור גומי ומטאטא. סיבוב בשעות הבוקר צריך היה להספיק, כדי להכשיר את שירותי הריענון מחדש להנאת צבור החברים. אחרי כן הסניטר היה צריך להקדיש זמנו לעבודות חשובות אחרות, כגון תיקון קבקים והכנת פליט להשמדת יתושים. וזה מביא אותנו לשני התפקידים המרכזיים של הסניטר, תפקידים שהקנו לו, לפחות חלקית, הילה של איש מקצוע - המלחמה במלריה והזכרת הנברנים.

להתמחות בנושא האנטי מַלְרִי היה עלי לעבור קורס מיוחד, שנערך מפעם לפעם עבור סניטרים טירוניים של משקי הסביבה. יום אחד בחודש מרץ 1943 זומנתי למשק שדה-נחום, לא רחוק מבית השיטה, שם התקיים קורס של שלושה ימים, להכשרת הסניטרים החדשים למשימתם. על תנאי האירוח